

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Є. Р. Поліна, М. І. Прихненко

Анотація. У статті ставиться питання про розвиток трансатлантичних відносин в період президентства Д. Трампа. У зв'язку з цим автор досліджує протиріччя сторін з питань забезпечення оборони, іранської «ядерної угоди», торгових відносин. Приділяється особлива увага взаєморозумінню сторін. Дається коротка характеристика-опис поведінки президента США в комунікаціях з міжнародним співтовариством. Робиться висновок про перспективи розвитку відносин між Сполученими Штатами Америки та Європейським Союзом за ключовими напрямками.

Ключові слова: Дональд Трамп, США, ЄС, торгівля, міжнародна спільнота.

Обрання Д. Трампа президентом США в листопаді 2016 р стало шоком для провідних політичних сил країн-учасниць і самої інституції ЄС. Аж до виборів більшість аналітиків по обидва боки Атлантики безумовно прогнозували перемогу Х. Клінтон, яка передбачала б високу ступінь спадкоємності з курсом президента США з 2009 р. Барака Обама. Політичному мейнстріму ЄС в цілому імпонувало, як зміст політики Б. Обама з багатьох питань, так і стиль його поведінки. Д. Трамп як по суті, так і за зовнішніми особливостями політики, навпаки, став повною протилежністю Б. Обама [1]. Закордонним партнерам потрібен час, щоб звикнути до такого стану справ, однак і готовність до таких поворотів не полегшує планування і практичної взаємодії з США.

Дослідники міжнародних відносин традиційно звертали велику увагу на те, що політична єдність Заходу поєднується з досить глибокими розбіжностями, які необхідно враховувати як Євро-Атлантичному співтовариству, так і його зовнішнім партнерам. Велика кількість закордонних та вітчизняних науковців цікавляться даною проблематикою, але для західних знавців вона є особливо болючою. Неодноразово висвітлювалось питання глобальної стратегії США та результати першого року її реалізації. Західні експерти вважають що специфіка президентства Д. Трампа підсвітила і загострила розбіжності, перекриваючи трансатлантичну схожість і спорідненість. Проте всупереч алармістським оцінкам захід має високі шанси пережити це незвичайне президентство, після якого політичний маятник політики США цілком може качнути в зворотному напрямку [2].

Метою даної статті є проаналізувати розвиток трансатлантичних відносин в період каденції Д. Трампа та розглянути протиріччя і точки дотику обох сторін.

У цій статті розглянуто ряд проблемних блоків, які формують поле розбіжностей між Сполученими штатами Д. Трампа і ЄС, але водночас підкреслюють спільність занепокоєння, що виникають у зв'язку зі станом міжнародного середовища на двох берегах Атлантичного океану. Оскільки ЄС далеко не завжди вдається забезпечити повну єдність зовнішньополітичних підходів країн-учасниць, увага звертається і на розбіжності всередині Європейського союзу. Доктринальні установки Стратегії, прийняті на рівні держав і міжнародних організацій, часто починають швидко застарівати незабаром після прийняття під впливом непередбачених зовнішніх обставин. Проте такі документи дозволяють відстежити офіційно затверджене бачення змін міжнародного середовища і бажаного майбутнього. Для ЄС основоположним зовнішньополітичним документом залишається Глобальна стратегія [3], погоджена в червні 2016 р. ще до перемоги Д. Трампа на президентських виборах, яка привернула помітну увагу з боку дослідників. окремий підрозділ стратегії присвячений «більш згуртованій Атлантиці». Відзначається особлива роль НАТО як основи системи євроатлантичної безпеки, значимість угоди про трансатлантичне партнерство в сфері торгівлі та інвестицій (ТПІР), важливість взаємодії продуктів з США і Канадою з

питань врегулювання криз, боротьби з тероризмом, кіберпростору, міграції, енергетики і зміни клімату. Фактично по всіх цих темах політика Д. Трампа істотно ускладнила пошук взаєморозуміння з ЄС, а то і зовсім зробила його тимчасово безперспективним. У червні 2017 року, коли різкі зміни в політиці США вже стали очевидними, команда Верховного представника ЄС з питань закордонних справ Ф. Могеріні представила доповідь за результатами першого року реалізації Глобальної стратегії. Сполученим Штатам в доповіді присвячено одну пропозицію у введенні: «Нова американська адміністрація реформує роль Америки на міжнародній арені.» [4].

Відзначено успіхи у зміцненні взаємодії ЄС і НАТО – рішення в цьому напрямку були прийняті ще в грудні 2016 р. У Сполучених Штатах, в свою чергу, в грудні 2017 р. була представлена нова Стратегія національної безпеки (СНБ) [5], в якій, на думку багатьох експертів [6], було використано не стільки політичні пріоритети самого Д. Трампа, скільки більш зважені і традиційні для Республіканської партії підходи команди радника з національної безпеки Г. Макмастера, що залишався на своїй посаді до квітня 2018 року, коли його змінив відомий своїми різко консервативними поглядами Дж. Болтон. У СНБ США включено розділ, присвячений Європі, в якому підкреслюється спільність цінностей і важливість спільного протистояння загрозам, в першу чергу за допомогою механізмів НАТО, для успішності яких європейські союзники повинні збільшити оборонні витрати. ЄС в 55-сторінковому документі згаданий двічі: один раз через кому з НАТО як об'єкт, що сприймається Росією як загроза і другий - в описі економічних намірів США в Європі - як один з акторів поряд з Великобританією, що вийшла з ЄС, і іншими країнами, з якими Сполучені Штати працюватимуть з метою забезпечення чесних і рівноправних торгових практик та усунення бар'єрів на шляху зростання [5, с. 25–28].

Фактично на доктринальному рівні ЄС поки уникнув прямої згадки розбіжностей з США, а Сполучені Штати обмежилися натяком на гострі питання – зобов'язання в рамках НАТО і торгівлю, підкреслюючи при цьому значимість трансатлантичної єдності перед обличчям недружньої поведінки Росії і Китаю. Для ЄС саме бачення міжнародних відносин як арени зіткнення великих держав є предметом для зростаючого занепокоєння. Діяти разом на кризових ситуаціях у Євросоюзу виходить не завжди. Незабаром після обрання президент зробив заспокійливі заяви, визнаючи, що НАТО вдається адаптуватися до викликів часу [7]. В травні 2017 року в Брюсселі президент взяв участь в саміті Альянсу, який зосередився на турбуючих його питаннях розподілу витрат і участі союзників в боротьбі з тероризмом [8]. Д. Трамп не став перешкоджати практичній реалізації узгодженого в липні 2016 року на Варшавському саміті НАТО щодо розгортання сил Альянсу в країнах Балтії і Польщі. Президент, а також віце-президент М. Пенс зробили ряд символічних кроків, щоб запевнити у своїй підтримці країни-учасниці блоку, що найбільш критично налаштовані щодо Росії. Найбільш помітною з цих заходів стало виступ Д. Трампа в дні саміту у Ваві, в якому він лише один раз згадує Росію в зв'язку з її «дестабілізуючими діями в Україні та інших місцях», але похвалив Польщу за високий рівень оборонних витрат [9]. На що послідувала в травні 2018 р. пропозиція Польщі розмістити на своїй території постійну базу США, що порушувало б Основоположний акт Росія-НАТО, негайної офіційної реакції Білого дому не було, хоча рух в цьому напрямку, в тому числі під впливом антиросійської позиції Конгресу США, не можна виключити [10].

У багатьох країнах-учасниках НАТО намітилося зростання оборонних витрат, але заявленого показника в 2 % ВВП в Європі досягають лише Великобританія, Естонія, Греція і Польща [11]. Було б неочікувано пов'язувати цю тенденцію саме з вимогами Д. Трампа. Питання про недостатність внесків європейських союзників в справі Альянсу піднімався регулярно протягом багатьох років. У ряді держав-членів готовність до руху в напрямку збільшення витрат сформувалася на тлі гострої фази конфлікту в Україні в 2014–2015 рр. Попри це мета в 2 % ВВП для великих економік часто як раніше розглядається як нераціональна – так, Німеччина передбачає досягти лише рівня в 1,5 %

у 2025 р. [12]. У перші півтора року президентства Д.Трамп, дії якого істотно обмежувалися позицією Конгресу і численними скандалами, коригував не так політику в щодо НАТО, скільки риторiku. Значною мірою Альянс продовжив інерційний рух по колії, що був визначений ще в 2016 р. Кульмінацією зусиль конгресменів влітку 2017 року став Акт про протидії противникам Америки за допомогою санкцій (CAATS), що сформував каркас для потужного тиску на Росію, Іран і Північну Корею. хоча прийняття раніше санкції ЄС до того моменту залишалися предметом консенсусу, подальше і, що важливо, одностороннє посилення тиску з боку США не викликали однозначної підтримки європейських союзників. З огляду на екстериторіальний характер прийнятих США заходів, ця стурбованість приймає цілком матеріальний вимір – європейські компанії, що працюють з США або використовують в транзакціях американську валюту, змушені підкорятися рішенням, до яких ні уряди їхніх країн, ні ЄС не мали відношення. У закон CAATS включений ряд відсилань до трансатлантичних відносин. У частині закону, присвяченій «протидії російському впливу в Європі і Євразії», ЄС, НАТО і окремі країни Європи згадуються як партнери, в контакт з якими слід організувати таку протидію (CAATS, Sec. 252 (7–9)). Протидію російському впливу підтримує спеціальний фонд, розміри якого Конгрес визначив в 250 млн дол. Кошти з нього направляються на захист від кібер атак, корупції і т. п. вразливих країн-учасниць і держав-кандидатів НАТО і ЄС (CAATS, Sec. 254). Як окремий підпункт в законі виділена «підтримка зусиль країн Європи і Євразії щодо зменшення їх залежності від російських джерел енергії », а як політика США, зокрема, закріплено» продовжуються протидії трубопроводу Північний потік-2 » (CAATS, Sec. 257 (a (9), c)) [13].

Певною мірою жорстка позиція Конгресу стала якраз реакцією на протилежні наміри Д. Трампа у відношенні Росії, з якими конгресмени в переважній більшості були різко не згодні. Через систему виконавчих органів у президента залишаються деякі можливості варіювати інтенсивність використання сформованих Конгресом інструментів, але рахуватися з заданим напрямом політики як виконавчої влади США, так і зарубіжним партнерам доведеться протягом тривалого часу. Позиція Конгресу Сполучених Штатів у високому ступені відображає стурбованість і пріоритети кількох європейських держав - в першу чергу країн Балтії та Польщі. З іншого боку, Німеччина і Австрія, найбільшою мірою зацікавлених в розвитку енергетичного співробітництва з Росією, ще в процесі підготовки CAATS заявили про свою незгоду з курсом Білого дому, зокрема тому, що енерго-постачання Європи «турбота Європи, а не США» [14]. В цілому позиції противників, санкцій тиску на Росію в ЄС поступово посилюються. Навіть безпрецедентна скоординована висилка країнами Заходу більше 120 російських дипломатів [15] в зв'язку з підозрою в причетності Росії до використання отруйної речовини на території Великобританії не переламала цю тенденцію. Парадоксальним чином підкреслена м'якість президента Сполучених Штатів Америки в його висловлюваннях про Росію зближує його з тими європейськими країнами, де Д. Трампа недолюблюють і побоюються, і віддаляє від тих, для яких США залишаються найважливішим союзником при будь-якому лідері.

Багато елементів політики Д. Трампа сприймалися б істотно більш буденно, якби їх не погіршували незвичайна риторика і поведінка 45-го президента США. Він висловлюється нарочито простою мовою, просто і навіть примітивно пояснює для своїх виборців складні міжнародні проблеми і пропонує рішення відповідно до цієї простої логіки. Він з недовірою ставиться до багатосторонніх угод і міжнародних організацій, а значення цих механізмів є основою основ європейського інтеграційного процесу. На зустрічах із зарубіжними колегами Д. Трамп часто виглядає надмірно зарозумілим, егоїстичним, грубим – якості, які навіть з тактичної точки зору невдалі для переговорника. У той же час він якраз орієнтується на досягнення з різних питань політики угод, подібних відомим йому зі світу бізнесу. Міжнародний зв'язок США він намагається виміряти в грошовому баченні і приходиться до висновку, що багато традиційних партнерств не приносять його країні достатньої вигоди. Грубість і незговірливість Трампа швидко перетворилися в феномен, що живе самотійним життям, незалежно від реальних успіхів і невдач його політики [16].

З часом, в значній мірі під впливом гострої критики в ЗМІ США, Д. Трамп трохи адаптувався до прийнятих в міжнародному спілкуванні стандартів, хоча і не намагається ламати сформованих стереотипів, які, ймовірно, імпонують частині його виборців. Навряд чи правильно робити на підставі поведінки президента США висновки про відмінності між європейською і американською політичною культурою. В Європі теж помітний зростаючий запит на популістів, здатних простою мовою говорити з широкими народними масами. Цей тренд не слід автоматично екстраполювати в майбутнє. Опиняючись при владі, популісти, як і політики інших типів, починають витрачати свій політичний капітал - багато прийняті рішення виявляються безрезультатними або шкідливими, обіцянки не виконуються, реакція на ті чи інші події виявляється невдалою.

На рівні органів Євросоюзу в силу потреби в консенсусних рішеннях крайності згладжуються, але сам ЄС виявляється під ударом популістів в державах-членах. Їм, як і Д. Трампу, зручно звертати невдоволення виборців на складні міжнародні домовленості як корінь бід. Такий збіг не є таємницею для адміністрації Д. Трампа, про що свідчать висловлювання призначеного в травні 2018 р. послом США в Німеччині Р. Гренелл, інтерпретувати процеси в Європі, як пробудження очоленого Д. Трампом «мовчазної більшості – тих, хто відкидає еліти і мішок, в якому вони живуть» [17]. Цей коментар нового посла поряд з його ж повідомленням в Твіттер із зазначенням німецьким компаніям негайно покинути Іран, були обурюючими в ФРН, що не провіщає заспокоєння трансатлантичних відносин в найближчі роки. Д. Трамп виграв вибори під протекціоністськими лозунгами і продовжує втілювати їх в життя. Саме в цьому напрямі найбільш вірогідне зростання суперечностей з країнами ЄС, яке поступово може привести до деградації традиційних партнерських відносин в інших областях. Незвичайне президентство Д. Трампа може піти в історію вже на початку 2021 року, але деякі рішення, прийняті як їм самим, так і його впливовими противниками в політичній системі США, можуть виявитися вельми стійкими. Санкційні режими і протекціоністські бар'єри значно легше ввести, ніж скасувати. Закриття ринків і спотворення конкуренції виявляється на руку групам інтересів, які можуть підтримати збереження вжитих заходів в майбутньому. Навряд чи Трампу вдасться повністю зруйнувати багатовимірні трансатлантичні зв'язки, чого він, мабуть, і не прагне, але компенсувати збиток і повернутися до порядку вільної торгівлі сторони зможуть далеко не відразу після появи в Білому домі іншого лідера.

Аннотация. В статье ставится вопрос о развитии трансатлантических отношений в период президентства Д. Трампа. В связи с этим автор исследует противоречия сторон по вопросам обеспечения обороны, иранской «ядерной сделки», торговых отношений. Уделяется особое внимание взаимопониманию сторон. Дается краткая характеристика-описание поведения президента США в коммуникациях с международным сообществом. Делается вывод о перспективах развития отношений между Соединёнными Штатами Америки и Европейским Союзом по ключевым направлениям.

Ключевые слова: Дональд Трамп, США, ЕС, торговля, международное сообщество.

Abstract. The article raises the question of the development of transatlantic relations during the presidency of D. Trump. In this regard, the author examines the contradictions between the parties on defense, the Iranian "nuclear agreement", trade relations. Particular attention is paid to mutual understanding of the parties. A brief description of the behavior of the President of the United States in communications with the international community. It concludes on the prospects for the development of relations between the United States of America and the European Union in key areas.

Key words: Donald Trump, USA, EU, trade, international community.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Perkins A. Europe loved Obama. Trump's excesses remind us precisely why. *The Guardian*. 2017. 11.01. URL : <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jan/11/europe-loved-obama-trump-uspresident-democracy>
2. Traub J. RIP the Trans-Atlantic Alliance, 1945–2018. *Foreign Policy [site]*. 2018. 11.05. URL: <http://foreignpolicy.com/2018/05/11/rip-the-trans-atlantic-alliance-1945-2018/>
3. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. Brussel, 2016. 53 p. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_review_web_0.pdf.

4. Implementing the EU Global Strategy. Year 1.: Report. *European Commission [site]*. 2017. 19.06. URL: <https://europa.eu/globalstrategy/en/implementing-eu-global-strategy-year-1>.
5. National Security Strategy of the United States of America. Washington, 2017. 42 p. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
6. Boot M. Trump Security Strategy a Study in Contrasts. *Council on Foreign Relations [site]*. 2017. 18.12. URL: <https://www.cfr.org/expert-brief/trump-security-strategy-study-contrasts>.
7. Trump on NATO: «I said it was obsolete. It's no longer obsolete». *Washington Post*. 2017. 12.04. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2017/04/12/trump-on-nato-i-said-it-was-obsolete-its-no-longer-obsolete/>
8. NATO leaders agree to do more to fight terrorism and ensure fairer burden sharing. *NATO [site]*. 2017. 26.05. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_144154.htm
9. Remarks by President Trump to the People of Poland. *White House [site]*. 2017. 06.07. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-people-poland/>
10. Judson J. Does a permanent base in Poland make sense? *Defense News*. 2018. 29.05. URL: <https://www.defensenews.com/land/2018/05/29/talk-on-setting-up-permanent-base-in-poland-heats-up-butdoes-it-make-sense/>
11. NATO Members Post New Defense-Spending Increase. *Bloomberg [site]*. 2018. 15.03. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-03-15/nato-members-post-new-defense-spending-rise-amid-trump-pressure>
12. Germany aims to spend 1.5 percent of GDP on defense by 2025: minister /Reuters. 2018. 14.05. URL: <https://www.reuters.com/article/us-germany-military-nato/germany-aims-to-spend-15-percent-of-gdp-on-defense-by-2025-minister-idUSKCN11F22U>
13. Countering America's Adversaries Through Sanctions Act, 2 August 2017. *US Department of Treasury [site]*. URL: <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/caatsa.aspx>.
14. Foreign Minister Gabriel and Austrian Federal Chancellor Kern on the imposition of Russia sanctions by the US Senate. *Auswärtiges Amt [site]*. 2017. 15.06. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/170615-kern-russland/290666>
15. Western allies expel scores of Russian diplomats over Skripal attack. *The Guardian*. 2018. 27.03. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/mar/26/four-eu-states-set-to-expel-russian-diplomats-over-skripal-attack>.
16. Donald Trump blames 'fake news' for photos suggesting disagreement at G7 meeting. *The Telegraph*. 2018. 16.06. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/06/15/donald-trump-blames-fakenews-photos-suggested-disagreement/>
17. U.S. ambassador to Germany Richard Grenell suggests he wants to «empower» the right. *Washington Post*. 2018. 04.06. URL: https://www.washingtonpost.com/news/world/wp/2018/06/04/trumps-envoy-to-germany-wants-to-empower-conservatives-but-he-doesnt-appear-to-mean-merkel/?noredirect=on&utm_term=.9cd9f6ba6625

УДК 94(477):930.1(470+571)(075.3)

А ЗДОРОВИЙ ГЛУЗД ГОВОРИТЬ... УКРАЇНСЬКА ІСТОРІЯ В РОСІЙСЬКИХ ПІДРУЧНИКАХ

Л. В. Порошук, Н. Р. Темірова

Анотація. У дослідженні проаналізовано комплект підручників з історії Росії, розроблених відповідно до вимог Історико-культурного стандарту та Федерального державного освітнього стандарту основної загальної освіти РФ, що охоплюють період з найдавніших часів до сьогодення. Основна увага звернена на репрезентацію на сторінках цих видань історії України. Виокремлено ключові риси російської концепції, що викладена у навчальній літературі. Показано, що нині цілий ряд положень імперської версії минулого України реанімуються задля обґрунтування зовнішньої агресії. Підручникова версія історії у РФ потребує критичного аналізу, на що і спрямовано дослідження.

Ключові слова: підручник, історія України, Російська Федерація.

Підручник з історії є одним із інструментів впливу на формування суспільної свідомості. Специфіка підручника полягає у тому, що певний історичний період вивчається більшістю пересічних громадян лише один раз, у шкільному віці. Ці відомості залишаються в пам'яті читачів назавжди. Як стверджують науковці: «...образ інших народів або власний образ, який живе в нашій душі, залежить від того, як в дитинстві нас навчали історії. Це закарбовується на все життя» [12].